

Advies aan Provinciale Staten		Uw contactpersoon K. Konings AD/STG
Tbv Statenvergadering d.d.	19-12-2022	Doorkiesnummer +31 235143032
Commissie EFB		Koen.konings@noord-holland.nl
Datum commissievergadering	05-12-2022	
Onderwerp: Beslissing op bezwaar referendumverzoek stichting Windalarm		16 december 2022 1 18

Advies commissie EFB:

De voordracht 'Beslissing op bezwaar referendumverzoek stichting Windalarm' met optie A uit te werken en als besprekstuk door te geleiden naar PS van 19 december 2022.

Uittreksel van het concept-verslag EFB 05-12-22:

4.a Beslissing op bezwaar referendumverzoek stichting Windalarm (met uitnodiging van de commissie RWK)

De **voorzitter** geeft een toelichting. Het doel van de behandeling in deze commissie is een inhoudelijke bespreking van het ingediende bezwaar, het HAC-advies aan PS en de Statenvoordracht, en na afloop van deze bespreking met een gewogen peiling in de commissie te bepalen welk van de drie ontwerpbesluiten in PS geagendeerd wordt.

De **voorzitter** benadrukt dat het gaat om een beslissing op bezwaar en niet op wind op land in algemene zin.

Eerste termijn

Dhr. **De Groot** spreekt in namens de auteur van het bezwaarschrift.

De coalitiepartijen hebben besloten het referendum af te wijzen. Referendumcommissie besloot eerder dit door te laten gaan, dus de verwachting was dat de coalitiepartijen dat advies overnamen. Een referendum is gewenst vanwege ernstige hinder en overlast, wat leidt tot grote gezondheidsklachten en gevolgen bij omwonenden van windmolens. De buiten werking gestelde normen beschermen onvoldoende en zijn niet handhaafbaar. Windturbines zijn nodig om duurzame elektriciteit op te wekken, wat nodig is. De vraag is waar de windturbines neergezet moeten worden. In het Klimaatakkoord is vastgelegd dat er 35 terawattuur hernieuwbaar op land opgewekt gaat worden. Onderzoeksrapporten van partijen als TNO geven aan dat dat heel goed mogelijk en realistisch is dat die 35 terrawattuur gehaald wordt met wind op zee en zon op dak. Follow The Money toonde aan dat de overheid met te lage vollasturen rekent, vergeleken met wat TNO en de industrie zelf zeggen. Daardoor komt er van wind op zee al 5 terawattuur meer dan verwacht en van zon op

dak ook 2 terawattuur meer dan verwacht. Kan niet onderzocht worden of dat wat in het Klimaatakkoord is beloofd ook gered kan worden met wind op zee en/of zon op dak. Het doel van het referendum is om een debat te krijgen en een brede discussie te kunnen voeren in de provincie. Mw. **Kuiper** (CDA) vraagt hoe dhr. De Groot tegen de lijnopstelling, een van de bovenwettelijke voorschriften, aankijkt. Dhr. De Groot geeft aan dat het vooral belangrijk is dat er goede normen komen, waar bewoners en de natuur mee beschermd worden, zodat er geen discussie hoeft worden gevoerd. In dat licht is de lijnopstelling minder relevant. Mw. **Van Soest** (50plus) geeft aan dat er veel problemen zijn met het stroomnetwerk en dat het nog minstens 10 jaar zou duren voordat er voldoende stroom toegelaten kan worden. Met de stroom van de windturbines die nu worden neergezet kan dus niks. Ze vraagt om een toelichting. Dhr. **De Groot** geeft aan dat er meerdere uitdagingen zijn voor een succesvolle energietransitie. Allereerst de opwekking van duurzame elektriciteit en daarna dat de elektriciteit bij vragers terechtkomt, waarvoor aanleg van netwerk belangrijk is. Netwerkaanleg zou dus een hogere prioriteit moeten hebben. Ook moet er voldoende vraag naar elektriciteit zijn, wat nu achterblijft waardoor de winstgevendheid van windparken op zee zelfs onder druk staat. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat wind op land en zon op land elkaar aanvullen in de energiemix en dat een evenwichtige verhouding tussen beiden noodzakelijk is en vraagt om een reactie hierop. Dhr. **De Groot** geeft aan geen energie-expert te zijn, maar dat er voor de mix meer zon bij moet. Het gaat er meer om dat ze elkaar aanvullen als een van de twee er niet is. Daarvoor zou juist naar wind op zee gekeken moeten worden, omdat wind op zee vaker beschikbaar is wanneer de zon afwezig is dan wind op land.

Mw. **Hogenvorst** spreekt als bestuurslid van Stichting Noord-Hollands Referendum. Sinds 1848 is Nederland een democratie, sinds 2018 heeft de provincie Noord-Holland een referendumverordening, dat er voor zorgt dat inwoners een referendum kunnen starten over onderwerpen die in de PS-agenda voorbijkomen. Deze mogelijkheid is moeilijk te achterhalen op de website van Provinciale Staten. De klimaatplannen, die veel gevolgen gaan hebben, om de aarde minder uit te putten en te behoeden voor de consumptiedrang van de mens zorgen er juist voor dat de natuur en biodiversiteit verdwijnen en mensen moeite hebben te leven en overleven. Er moet juist terug naar de basis gegaan worden. Een groep jonge Noord-Hollanders heeft toen de Stichting Noord-Hollands Referendum opgericht. De zorgen bleken onder meer mensen te leven, wat blijkt aan het dubbele aantal benodigde handtekeningen voor de referendumaanvraag in juni 2021. Hoe is het democratisch als de meerderheid van de Statenleden een referendumaanvraag wegstemt waar meer dan duizend mensen voor getekend hebben met als verklaring de spoed van de wet? Deze Statenleden zeggen te spreken volgens de inwoners van Noord-Holland, terwijl er maar 56% van die inwoners is gaan stemmen. Gesproken wordt dus namens minder dan de helft van de bewoners. De opkomst bij de stembus wordt steeds lager, wat volgens onderzoek komt vanwege een gebrek aan vertrouwen in de politiek. Als er bij de volgende verkiezingen een nieuwe partij meedoet, die tien procent van de niet-stemmers overtuigt op hen te stemmen, dan hebben de statenleden het nakijken. De democratie gaat steeds meer lijken op een schijndemocratie. Een referendum zou makkelijker en toegankelijker moeten zijn en meer bekendheid moeten krijgen. Een verordening moet niet strenger worden of afgeschaft, inwoners moeten van zich kunnen laten horen wanneer zij het ergens niet meer eens zijn of zich ergens zorgen om maken. Mw. **Van Soest** (50plus) geeft aan dat de oppositie haar best heeft gedaan om tegen te stemmen. Zij vraagt of de spreker nog vertrouwen heeft in een goede afloop van dit debat voor het referendumonderzoek. Mw. **Hogenvorst** geeft aan helaas weinig vertrouwen te hebben, maar hoopt dat zij hierin ongelijk krijgt. Statenlid **Kostiç** (PvdD) vraagt welke aanpak van klimaat in de ogen van de spreker wel voor mens en dier zou werken en hoe de provincie mensen vooraf beter kan betrekken om hun ideeën op te halen voordat er een referendum als noodrem ingezet moet worden. Mw. **Hogenvorst** denkt dat men terug moet naar de basis, door alles uit de natuur te halen en het gebruikte terug te brengen in de natuur. Er wordt niet nagedacht over de vervolgstappen. Zij is laagdrempelig de politiek in gegaan door bij de Dorpsraad te gaan. Als de Dorpsraad, gemeente of inwoners iets willen

inbrengen, wordt er naar hen geluisterd, maar er wordt niets mee gedaan. Mw. **Van Geffen** (Namens Noord-Hollanders) vraagt wat maakt dat bewoner die geen vertrouwen hebben in de politiek wel vertrouwen zullen hebben in een referendum. Mw. **Hogenvorst** geeft aan dat ergens begonnen moet worden om de balans te herstellen. Inwoners willen gehoord worden en het idee krijgen dat er echt iets mee gebeurt. Het referendum kan een begin zijn. Dhr. **Van den Berg** (JA21) vraagt wat volgens de inspreker een volgende goede stap zou zijn om, los van het referendum, het vertrouwen tussen inwoners en de staat wel te gaan herstellen. Mw. **Hogenvorst** denkt dat er de laatste jaren heel veel gebeurt is, waardoor het vertrouwen is gedaald. Wanneer steeds meer middelen waarmee inwoners inspraak hebben weggehaald worden, wordt de kans op het terugkomen van vertrouwen in de politiek alleen maar kleiner in plaats van groter. Op een gegeven moment is het vertrouwen niet meer te herstellen.

Dhr. **Van Egmond** vindt het houden van een referendum over dit onderwerp een slecht idee. Omdat het onderwerp te technisch is. De vraag is om de afstandsregel van 600 meter af te schaffen, wat een arbitraire grens is. Die vorm van onderwerpen referendabel te maken lijkt onhandig. Het blijkt ook dat het de tegenstanders van de afstandsregel niet te doen is om de afstandsregel, maar over het al dan niet toestaan van het opwekken van energie op land. Als het referendum wel wordt toegestaan, dan volgt er een periode met veel gekrakeel en desinformatie over de nadelen van windenergie. Daar zal bestuurlijk Nederland zich tegen moeten verdedigen, wat vrij slecht gaat. Heel Nederland gaat worden verbouwd. Het is niet langer realistisch om te verwachten dat de wereld om je heen niet verandert. Dhr. **Van den Berg** (JA21) schrikt van het betoog, omdat de argumenten niet onderbouwd zijn waardoor dhr. Van Egmond bijdraagt aan de verharding van het debat en niet bijdraagt aan een open discussie. Waarom vindt dhr. Van Egmond het niet belangrijk om in de energietransitie ook de gezondheid van mensen mee te nemen? Dhr. **Van Egmond** vindt het heel belangrijk om gezondheid mee te nemen en wil niet stellen dat windenergie op land geen nadelen kent, want dat kent het wel. Maar die nadelen moeten in verhouding worden gezien en de enkelvoudige regel moet niet worden aangegeven om eigenlijk een heel andere discussie te voeren. Hij vraagt te vertrouwen op de instanties die de informatie aanleveren waarop de politiek de normen kan baseren en een losse 600 meter regel te laten schieten. Dhr. **Dessing** (FvD) geeft aan dat het goed is om een ander geluid te horen, maar vraagt of dhr. het eens is dat die 600 meter een reden is waarom het uiteindelijke doel van het referendum, namelijk de gezondheid van burgers, door het loslaten van een norm goed te omschrijven is. Hij vraagt ook of dhr. de kennis van de kiezers en stemmers niet onderschat en dus juist de directe democratie zijn werk te laten doen. Dhr. **Van Egmond** antwoordt dat het inderdaad van belang is om de directe democratie zijn werk te laten doen. Hij geeft een technisch verhaal over het geluid van een windmolen en het afbuigen daarvan. Dhr. heeft zelf ervaren dat het lawaai van de windmolens niet het probleem is. Dhr. **Van de Maas** (VVD) begrijpt dat dhr. vindt dat technische onderwerpen moeten worden overgelaten aan de mensen die alle informatie hebben en gekozen zijn. Hij vraagt of dhr. voor het afschaffen van de referendumverordening voor dit soort onderwerpen. Dhr. **Van Egmond** is er voor dit specifieke onderwerp voor om geen referendum te houden en stelt dat dat per onderwerp bekeken moet worden of er een referendum over gehouden moet worden. Mw. **De Vries** (PvdA) vraagt of dhr. bekend is met het feit dat bij windmolen- en zonne-energieprojecten bij de aanvraag een onderzoek moet zijn gedaan naar de gezondheidseffecten van de omgeving en dat dat een bijkomend iets is in plaats van de afstandsnorm. Dhr. **Van Egmond** beaamt dat. Mw. **Kuiper** (CDA) vraagt of dhr. pleit voor de aanpassing van de referendumverordening waarin hij de mate van complexiteit van een onderwerp mede-beslispunt wilt laten zijn voor het al dan niet kunnen houden van een referendum. Dhr. **Van Egmond** geeft aan inspreker te zijn voor dit specifieke punt om aan te geven dat er geen referendum zou moeten zijn voor een arbitraire afstandsnorm en heeft zich onvoldoende verdiept in hoe een referendum werkt in het versterken van een regionale of lokale democratie. Dhr. **Van Tichelen** (PVV) geeft aan dat het bij windmolens gaat om drukgolven en dat dat een ander fenomeen is dan lawaai en vraagt in

hoeverre de inspreker hiermee bekend is. Dhr. **Van Egmond** geeft aan de berichten te kennen, maar heeft proefondervindelijk vastgesteld er zelf geen last van te hebben. Hij zegt niet dat de berichten niet kloppen, maar denkt dat daar meer gewicht aan gegeven wordt dan misschien nodig zou zijn. Dhr. **Van den Berg** (JA21) vraagt of de inspreker een functie heeft gehad in de sector van energie of een aandeel heeft in een energiecorporatie en vraagt of hij dat verder wil aanjagen om het draagvlak voor windturbines te vergroten. Dhr. **Van Egmond** geeft aan dat hij uit Amsterdam komt en schipper is. Hij is lid van vier energiecorporaties, maar heeft geen investeringen gedaan en krijg geen geld uit de sector. Hij wil wel het draagvlak zo groot mogelijk krijgen en vindt het daarom belangrijk om eerlijk te zijn over de voor- en nadelen van windenergie, met meer aandacht voor de nadelen van geen windenergie. Statenlid **Kostiç** (PvdD) vraagt of de inspreker windenergie belangrijker vindt dan natuur. Dhr. Van Egmond beaamt dat, maar vindt dat windenergie zo dichtbij mogelijk bij de bebouwde omgeving moet worden gebouwd zodat zo veel mogelijk natuur vrij blijft. De nadelen van windenergie voor mensen zijn draagbaar, zolang prudente planning wordt aangehouden. Er volgt een ordevoorstel van dhr. **Van de Maas** (VVD) die iedereen vraagt het bij het onderwerp te houden.

Dhr. **Van der Sluis** stelt dat de toenmalige statenleden in 2018 een nieuw referendumverordening hebben vastgesteld, waar hijzelf aanjager van is geweest, nadat D66 de tool heeft afgeschaft. Mensen hebben het recht zich middels een democratische tool uit te spreken. Het is schrijnend dat dit tool buiten werking wordt gesteld, wederom met medewerking van D66. Hij roept hen op tot het toestaan van dit referendum. Laat niet alleen een Provinciale Staten alleen over zo'n belangrijk onderwerp beslissen. Op 15 maart 2023 zou het grootste referendum worden gehouden. Omwonenden hebben last van windturbines. Als die niet worden neergezet, is er stikstofruimte die gebruikt kan worden om huizen te bouwen. Beter en slimmer, want in een windturbine en politiek geneuzel kan de jeugd niet wonen. De inspreker vraagt de VVD waar de partij bang voor is, het referendum is immers niet bindend. Er zijn niet meer windturbines nodig, want in de restafspraken is al meer aangeboden dan nodig is. Steek de energie liever in het niet-toereikende Liander-netwerk. Dhr. **Van den Berg** (JA21) vraagt verduidelijking over de toegezonden stukken uit 2018, waarin de inspreker ook wordt vermeld. Er staat dat Provinciale Staten er bij de totstandkoming van de referendumnoodverordening doelbewust voor heeft gekozen om een ruime beoordelingsvrijheid te hebben. Hij vraagt of de inspreker weet hoe dat zat bij de vaststelling van de verordening. Dhr. **Van der Sluis** antwoordt dat is vastgesteld dat een aantal dingen referendabel is, andere dingen niet. Veel inwoners van Noord-Holland hebben te maken met windmolens, dus dat lijkt hem een referendabel onderwerp. Mw. **Van Geffen** (Namens Noord-Hollanders) zegt dat als er 15 maart een referendum komt, waarom er nu dan een referendum moet komen. De inspreker geeft aan dat op 15 maart de verkiezingen zijn en dat dit gaat over een specifiek referendum. Als coalitiepartijen dat niet willen, moeten ze zich realiseren dat dat invloed kan hebben op de uitslag van de verkiezingen.

Mw. **Vierens** spreekt namens de Noord-Hollandse waterschappen. Zij zijn geïnformeerd over de voorstellen, maar zijn verrast en aangeslagen door de uitspraak van de Hoor- en Adviescommissie met betrekking tot urgentie. Urgentie werd ter twijfel gesteld, maar de urgentie is wat waterschappen betreft heel hoog. Niet alleen omdat de zeespiegel stijgt en de bodem daalt, maar ook omdat als het gaat om de bovenwettelijke maatregelen de waterschappen hun doelen van energie- en klimaatneutraliteit zonder windmolens niet kunnen halen. De overheid moet betrouwbaar zijn, mensen moeten van de overheid op aan kunnen. Maar zij veranderen steeds van standpunt. Zo komt men niet tot een beter klimaat en een duurzame samenleving en samenwerking. De wind is voor de waterschappen ook heel belangrijk voor de zuivering. Afval bestaat niet meer, elektriciteit is nodig om de grondstoffen terug te winnen, om biogas te creëren van eigen zuiveringen uit het slib van die zuiveringen. Daarvoor is de zon en de wind voor nodig, zonder overlast natuurlijk. Dhr. **Kanik** (D66) vertelt dat de Hoor- en Adviescommissie heeft gesteld dat ook wanneer de 600 meter wel

gehandhaafd wordt, de klimaatdoelen nog steeds gehaald kunnen worden. Is er een mogelijkheid dat de waterschappen het verlies nemen en alvast op 600 meter gaan bouwen om het binnen de tijd te halen? Mw. **Vierens** geeft aan dat alle drie de waterschappen voorstellen voor windturbines, binnen de nieuwe normen, en dus niet met die 600 meter, hebben gedaan, die zijn aangenomen. Mocht de 600 meter terugkomen met andere bovenwettelijke maatregelen, dan kunnen die aangenomen voorstellen niet doorgaan. Binnen de zoekgebieden zijn geen andere plekken meer waarmee dat gecompenseerd kan worden.

Dhr. **Smit** spreekt als verontruste burger. Democratie betekent de wil van het volk. De mogelijkheid van het houden van een referendum is een schitterend instrument is om de mening van de burger te vernemen of raadplegen. Dat de referendumcommissie door middel van het advies het referendum probeert te verbeteren is een compliment waard. In het advies van de commissie wordt niet ingegaan op artikel 5 lid 2 n van de referendumverordening, waarin staat dat een referendum niet kan worden gehouden over een besluit waarvan de inwerkingtreding of uitvoering niet kan worden uitgesteld vanwege spoedeisendheid of dringende provinciale belangen. Dhr. vraagt waarom een referendum daarnaast niet gegeven kan worden, daar het slechts raadgevend is. Dit wekt de schijn op dat de provincie de stem van de burger niet wil horen. Mede daardoor is het vertrouwen van de burger in de politiek tot een historisch dieptepunt gedaald. De kloof tussen politiek en burger is nog nooit zo groot geweest. Dhr. stelt dat een goed functionerende democratie niet zonder referendum kan. In de provincie is een referendumverordening van kracht. Het referendum laat op zich wachten, hoewel er al meerdere verzoeken door burgers zijn ingediend. Dhr. doet het verzoek om artikel 5 lid 2 n zodanig aan te passen dat referenda in de toekomst wel doorgang kunnen vinden.

Dhr. **Boon** spreekt namens Amsterdam Wind, een samenwerking van vijf woningcoöporaties. Zij zijn initiatiefnemers voor een te realiseren windpark in Amsterdam-Noord, waarbij het eigendom komt te liggen bij de leden van de energiecorporatie. De coöporaties vertegenwoordigen duizenden burgers en meer dan 60 lokale bedrijven. Zij zijn bezorgd om de onzekerheid en de forse vertraging van het project dat een referendum met zich meebrengt. Begin komend jaar wordt besloten hiervoor een vergunning aan te vragen, wat een belangrijke stap met ook grote financiële consequenties is. Het financiële risico om de stap te zetten is te groot wanneer onduidelijkheid bestaat over een eventuele wijziging van de omgevingsverordening in de toekomst. De optie waarbij het referendum wordt gehouden en de huidige verordening in werking blijft totdat de uitslag bekend is, lijkt een oplossing, maar dat heeft hetzelfde effect. Samen Noord-Holland, de vereniging van bijna alle energie-coöporaties, heeft een brief geschreven met het verzoek geen referendum te houden, omdat dit een jaar vertraging in de projecten oplevert en het onzeker blijft of de windprojecten kunnen doorgaan. Kostbare tijd die niet gemist kan worden. Mw. **Kuiper** (CDA) vraagt of zij goed begrijpt dat alle initiatieven plaatsing van windmolens binnen de 600 meter betreffen. Het project waar de inspreker voor spreekt betreft de plaatsing van een aantal windturbines binnen de 600 meter. Statenlid **Kostiç** (PvdD) geeft aan dat als de projecten nu doorgezet worden en alles rond is, zij na het referendum niets hoeven terugdraaien, maar kunnen doorgaan zoals gepland. Zij vraagt waarom er bij optie B ook gewacht moet worden op de uitslag van het referendum. Dhr. **Boon** heeft begrepen dat wanneer via optie B uiteindelijk besloten wordt om de 600 meter terug te brengen, zij als coöporaties kosten hebben gemaakt voor vergunningsaanvragen, maar dat het project dan niet kan doorgaan.

Mw. **Verhoef** spreekt in namens Burgercoöporatie De Windvogel, die samen met 3500 leden bouwt aan de energietransitie met name door burgerwindmolens te bouwen. Een referendum is een manier om burgers inspraak te geven in beslissingen van de politiek. Dit heeft altijd voor- en nadelen. Verzocht wordt om geen referendum te houden over het onderwerp windenergie, omdat het meer aspecten heeft dan de twee genoemde aspecten. Dhr. **Van den Berg** (JA21) vraagt of de inspreker het met hem eens is dat een minimale

afstandsgrens gecombineerd kan worden met wat Provinciale Staten doet, namelijk de afweging maken of zo'n windturbine wel of niet geplaatst wordt, los van die 600 meter. Mw. **Verhoef** is het dus juist niet eens met de ondergrens van 600 meter, omdat een geluidsnorm niet met een afstandsnorm tot stand zou moeten komen, maar met een geluidsberekening waarbij uitgegaan wordt van hoeveel mensen last hebben van op een bepaald geluidsniveau van de windturbine. Dit heeft niet te maken met alleen afstand, maar met meerdere technische aspecten. Dhr. **Kanik** (D66) vraagt wat er gebeurt met de projecten van De Windvogel als gekozen wordt voor optie b, dus dat de omgevingsverordening van kracht gaat en tegelijkertijd een raadgevend referendum gehouden wordt. Geeft dat dezelfde problemen als bij de vorige inspreker? Mw. stelt dat het de projecten on hold zou zetten, omdat het risico te groot wordt om financiële investeringen te doen in zo'n project. Dhr. **Kanik** (D66) vraagt of met het starten van een nieuwe ontwikkeling na 600 meter nog steeds de vergunningstermijn van 2025 gehaald kan worden. De **voorzitter** vindt dat deze discussie nu niet gevoerd moet worden en geeft het woord aan Statenlid **Kostiç** (PvdD). Zij vraagt of De Windvogel op tijd vergunningen kan aanvragen en gestart kan worden, omdat zij niet verwacht dat er na het referendum en de nieuwe verordening zaken worden teruggedraaid. Mw. **Verhoef** geeft aan dat dit jaar geen vergunningen worden aangevraagd voor projecten anders dan het project in Amsterdam, omdat de gemeenten nog niet klaar zijn voor het ontvangen van een vergunningaanvraag wat een jaar vertraging oplevert.

Dhr. **Post** stelt dat op 5 juli 2021 een referenduminiatief van Stichting Noord-Holland Referendum door de coalitiepartijen GroenLinks, D66, VVD en PvdA is tegengehouden. Zij vonden de Regionale Energiestrategieën (RES) te spoedeisend, dus mocht het referendum niet plaatsvinden. Omdat men het er als burgers niet mee eens was en het raadgevend referendum gelijktijdig naast uitvoering van de RES kan worden gehouden, is de Stichting een bodemprocedure tegen de provincie Noord-Holland gestart. De kritiek op de uitwerking van de RES neemt toe. Uit een inspectierapport uit 2009 dat is achtergehouden blijkt omwonenden onvoldoende zijn beschermd tegen overlast. In de milieuraportage worden nieuwe woningen niet meegenomen. Zo zijn er tal van andere voordelen dat de RES met tunnelvisie is ingevoerd. De schade en onhaalbaarheid van de RES zal een onderschatting blijken. De huisadvocaat Pels-Rijken heeft vastgesteld dat het besluit over het al dan niet laten doorgaan van het referendum meer een politiek bestuurlijke afweging van de PS Noord-Holland is geweest dan dat er sprake is van een uitzondering zoals bedoeld in artikel 5 lid 2 n. Er is dus geen reden om het referendum te verbieden, dit wordt dan ook bij de rechter voorgelegd. Het belang van het referendum wordt steeds groter. De Stichting Noord-Holland Referendum vertrouwt erop dat dit tot een weloverwogen besluit zal leiden, dat meer recht doet aan de referendumverordening uit 2018.

De **voorzitter** schorst de vergadering voor vijf minuten.

Eerste Termijn

Mw. **Kuiper** (CDA) stelt dat als PS een referendumcommissie is ingesteld, met leden die een grote kennis hebben van het instrument referendum in de publieke sector. Op 28 februari hebben zij een ongevraagd advies uitgebracht over het referenduminiatief en het al dan niet toepasselijk zijn van een uitzonderingsgrond, namelijk een spoedeisend provinciaal belang. Het advies van de referendumcommissie was, dat deze uitzonderingsgrond niet toepasselijk was. Dit advies is niet overgenomen, omdat een ingewonnen juridisch advies aangaf dat er wel degelijk afwegingsruimte is om als PS daaraan invulling te geven. Kan het juridische advies ingezien worden om kennis te nemen van de motiveringen en overwegingen. De Hoor- en Adviescommissie (HAC) geeft het advies dat het bestreden besluit om het referendumverzoek niet toe te laten herroepen moet worden, vanwege onterecht toepassen van de uitzonderingsbepaling. De vraag is hoe om te gaan met het advies.

De noodverordening van de Europese energieministers wordt waarschijnlijk op 13 december formeel goedgekeurd. Projecten ten behoeve van hernieuwbare energie worden hiermee automatisch van overstijgend publiek belang. Dit heeft impact op de beoordeling op basis van de wet Natuurbescherming en versnelling van het gunningsproces door de termijn van vergunning tot maximaal zes maanden te beperken, waarna de vergunning geacht wordt automatisch te zijn verleend. Dit is een procesverordening, maar geeft niet aan waar de nieuwe energie-opwekkers mogen worden geplaatst. De vraag is in hoeverre deze noodverordening het onderhavig te nemen besluit raakt. De toepassing van het principe van overstijgend publiek belang beoogt een lichtere toets op de vogel- en habitatrichtlijn, die de realisatie van energietransitieprojecten zou kunnen versnellen. Dat is heel specifiek en gaat niet over een lichte toetsing van locaties. Dat in het proces van vergunningverlening een overstijgend publiek belang wordt gezien, betekent niet dat het besluit om de afstandsgrens los te laten niet referendabel zou zijn. Hoeveel projecten, ongeacht de status van mogelijk initiatief tot projecten waarvan daadwerkelijk een omgevingsvergunning is aangevraagd, waarbij het om windmolens tussen de 300 en 600 meter gaat en geen lijnopstelling kennen, is een antwoord dat niet aansluit op het gevraagde. Dat gaat over zoekgebied en niet over projecten. De gehele RES valt weg door het opnieuw invoeren van de bovenwettelijke eisen. Vallen alle 14 in Noord-Holland Noord te bouwen windmolens en 21 van de 28 potentieel te bouwen windmolens in Noord-Holland Zuid binnen de 600 metergrens, waarvoor geen alternatieven zijn? Graag een reactie van het College.

Voor de beantwoording van de voorliggende vraag van de HAC geldt dat de begeleidende teksten van de drie opties niet helemaal objectief zijn. Aangegeven staat dat het afwijzen van het referendumverzoek niet ging om of het onmogelijk was om de klimaatdoelstellingen te behalen, maar dat het een en ander ernstig bemoeilijkt zou worden. Het CDA heeft altijd aangegeven dat dat de essentie van een referendumverzoek. Een omstreden verzoek wordt moeilijker uitvoerbaar qua tijd en inhoud. Als dat niet gewenst is, trek dan de referendumverordening in. Het CDA vindt dat ieder referendum inhoudelijk moet worden getoetst. Het feit dat er geen dringend provinciaal belang is bij het plaatsen van windmolens op een bepaalde afstand en bij een bepaalde formatie is geen format voor een eventueel ander referendumverzoek. Als duidelijker moet worden hoeveel afwegingsvrijheid PS heeft, dan moet de referendumverordening worden aangepast. Het CDA besluit voor voordracht B. Een aanvullend advies van de HAC over de al dan niet toepasselijkheid van deze noodverordening op dit bezwaarschrift wordt gevraagd. De Commissaris heeft al aangegeven dat dit niet zal komen. Het CDA vindt dat erg jammer, want de noodverordening raakt direct het advies van de HAC over het bezwaarschrift.

Het CDA wil weten hoe om te gaan met de adviezen van de referendumcommissie van 24 oktober ten aanzien van de referendumverordening ansich en met de positionering van de referendumcommissie als het adviesorgaan.

Dhr. **Klein** (ChristenUnie) benoemt dat ChristenUnie een groot voorstander is van het versnellen van de energietransitie. Een zorgvuldige uitbreiding van windmolens op land hoort daarbij, inclusief het betrekken van inwoners. ChristenUnie vindt een referendum of de omgevingsverordening aangepast had moeten worden geen goed middel. Het draagt nauwelijks bij de zorgvuldige discussie over het onderwerp, de afwegingen zijn veel breder en complexer. ChristenUnie is voorstander voor andere vormen om inwoners te betrekken.

De referendumverordening stelt niet de voorwaarde of een referendum een goed middel is, maar of er een goede reden is om het referendum af te wijzen. Eerder heeft een voltallige oppositie beoordeeld dat die reden er niet was, op grond van de informatie die er toen was, waarin de oppositie gelijk heeft gekregen van de HAC. Het ingediende bezwaar door de referendumindieners is wat ChristenUnie betreft gegrond.

Tot vorige week besloot ChristenUnie voor optie B. De noodverordening van de EU is een nieuw feit in de discussie, die stelt dat vergunningen voor de opwek van duurzame energie binnen de zes maanden dienen te

worden verleend. Gedacht wordt dat dit op gespannen voet staat met de geest van de verordening, die doelt op het versnellen van projecten. Met deze informatie is er nu wel sprake van een dringend provinciaal belang. Er moet een nieuwe variant van het besluit worden geformuleerd, waarin het bezwaarschrift gegrond verklaard wordt en tegelijkertijd een nieuw besluit wordt genomen over het houden van een referendum, waarbij er voldoende grond is om het referendum niet te houden.

Dhr. **Van den Berg** (JA21) interrumpeert en stelt dat de noodverordening enkel gaat om de wet Natuurbescherming en vergunningen. Als de 600 metergrens terug is naar wat het was, dan is er regelgeving om windturbines te bouwen met vergunningen die binnen een bepaalde termijn moeten worden verleend. Kortom, er kunnen windturbines gebouwd worden als die 600 meter er is. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat dat exact de afweging is die in de fractie is gemaakt. Geconcludeerd is dat de geest van de verordening stelt dat er nu niet extra barrières moeten worden opgeworpen voor het afgeven van vergunningen. Dit nieuwe feit geeft grond om het referendumverzoek af te wijzen vanwege dringende provinciale belangen, waarvan wij als provincie uitvoerder zijn van die verordening.

Dhr. **Dessing** (FvD) geeft aan dat het gaat om dringend provinciaal belang. De EU-verordening zegt dat de procedures verkort worden. Dat zou er toch voor zorgen dat de spoedfactor minder spoedig is wat zou tegenspreken. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat het verkorten van de procedures een opdracht is aan de verschillende overheden, waarmee heel duidelijk de intentie te zien is om geen extra barrières op te werpen om deze vergunningen zo snel mogelijk af te kunnen geven. Gezien het referendum en de kans van slagen ervan, lijkt dat een extra hobbel, op basis waarvan de conclusie genomen wordt om het referendum niet toe te staan. Het wordt misschien minder dringend aan de ene kant, maar dringender aan de andere kant, omdat die vergunningen in een zo kort mogelijke tijd moeten worden afgegeven. Dat staat op gespannen voet met het parallel organiseren van een referendumproces, hoezeer de indieners ook in hun recht stonden bij de eerste ronde. Dhr. **Dessing** (FvD) stelt dat het tijdsverlies door het organiseren van een referendum tijdswinst oplevert in de uitvoering van de procedure. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) vindt dat moeilijk te bepalen, het besluit van de partij blijft gehandhaafd.

Mw. **Kuiper** (CDA) lijkt het lastig te verklaren dat het bezwaarschrift gegrond is, maar vervolgens tot het zelfde besluit te komen, zij het op basis van de noodverordening in plaats van de referendumverordening.

Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat dat inderdaad is wat ChristenUnie voorstelt. Het afwijzen van het referendum was niet terecht, maar met de nieuwe informatie die nu op tafel ligt, wordt nu opnieuw een besluit genomen. Weliswaar met dezelfde conclusie, maar gebaseerd op aanvullende argumenten, namelijk de noodverordening, maar nog steeds met de grondslag vindend in de referendumverordening over de dringende provinciale belangen. Dat is een nieuw besluit en niet het herzien van een besluit.

Dhr. **Kanik** (D66) stelt voor om voor besluit A te kiezen en daarbij de motivering op te nemen dat er nu een dringend provinciaal belang is vanwege de EU-wetgeving. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat de ChristenUnie daarmee niet kan instemmen, omdat daarin staat dat het bezwaarschrift ongegrond wordt verklaard en daarvan heeft de HAC gezegd dat het niet terecht zijn. Dus dat besluit zullen ze niet nemen. ChristenUnie denkt dat na het besluit over het verzoek de referendumverordening zo snel mogelijk moet worden ingetrokken, omdat de verordening niet werkt. In de Commissie Burgerparticipatie is goed nagedacht over verschillende manieren om burgers een stem te geven. De partij herhaalt het voorstel om de mening van de inwoners over dit onderwerp veel serieuzer te betrekken bij de overwegingen. Zij overwegen om hierover een burgerpeiling te houden en dit tijdens de komende PS vergadering in te dienen als motie.

Dhr. **Dessing** (FvD) interrumpeert en stelt de referendumverordening in sommige instanties onderwerpen betreft waar dit wel degelijk een bruikbaar instrument is en dus niet zomaar moet worden weggegooid. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat er voldoende aanleiding is om deze referendumverordening in te trekken, waarbij er misschien een rol is voor een herziening van een referendumverordening.

Statenlid **Kostiç** (PvdD) vraagt naar het doel van de burgerpeiling. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat er allerlei dilemma's zijn die bij dit onderwerp een rol spelen, die bij een burgerpeiling allemaal goed geschetst kunnen worden en mensen worden meegenomen in afwegingen. Zo kan worden ingeschat welke thema's en onderwerpen voor de inwoners het meest van belang zijn om te betrekken bij de besluitvorming. Statenlid **Kostiç** (PvdD) vraagt hoe die mening rijmt met dat de noodverordening van de EU alles overheerst, omdat die mening dan het proces ophoudt. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat de noodverordening de mening over het referendumverzoek heeft doen kantelen. Hij geeft aan dat het duurzame energiedossier nog niet is gesloten, er zullen nog veel afwegingen gemaakt moeten worden, waarbij het nuttig is de mening van burgers over de belangen van alle thema's goed in kaart te hebben gebracht.

Dhr. **Dessing** (FvD) geeft aan dat het bezwaar is afgewezen. De argumenten van de HAC vindt het FvD valide. De mening over het bezwaar bij uitgangspunt A dat er geen ruime beoordelingsvrijheid door PS is, wordt gedeeld. De precedentwerking wordt niet gezien. Dat het referendum lang duurt, speelt geen rol, want democratie vergt zorgvuldigheid. Het verhaal over de terugwerkende kracht bij optie C, daar wordt gezegd dat voorbereidingen voor de bouw van windturbines inderdaad stopgezet worden, maar er worden geen concrete maar mogelijke locaties genoemd. Het verkorten van de procedures in de noodverordening halen het argument spoedeisendheid onderuit.

FvD is benieuwd of de partijen die dit referendum hebben afgewezen open staan voor een hernieuwde discussie en of zij bereid zijn hun fouten toe te geven. FvD kiest voor optie C.

Mw. **Van Geffen** (Namens Noord-Hollanders) stelt dat voor hen zwaar telt dat burgers zich al lang inspannen voor een referendum. Belangrijk is dat de PS wel de beoordelingsvrijheid hebben, maar geen ruime beoordelingsvrijheid. Een referendumverzoek gaat immers altijd over een beslissing die kort daarvoor met een politieke meerderheid is aangenomen. Bij PS is dus bij de meerderheid geen positieve houding ten opzichte van een referendum. De commissie vindt dat er een concrete en overduidelijke reden moet zijn om een referendum af te wijzen en dat de Staten een zeer beperkte beoordelingsvrijheid hebben. Namens Noord-Holland volgt hierin de redenering van de Bezwaarcommissie. Dat weegt het zwaarst. Het gaat om democratie en vertrouwen, die worden geschaad bij afwijzing van dit referendum. Het ontbreekt de coalitie aan zelfvertrouwen, maar het zou mooier zijn om met een referendum in de rug het windmolenbeleid verder vorm te geven en met sterke argumenten te winnen. Namens Noord-Hollanders sluit zich verder aan bij het betoog van mw. **Kuipers** (CDA).

Dhr. **Van den Berg** (JA21) noemt dit dossier beschamend. Het besluit lijkt een bevooroordeeld stuk, waarin wordt uitgewerkt hoe Provinciale Staten tegen het referendum moet stemmen. Hier en daar wordt een aanval op de HAC gedaan en er wordt vooruitgelopen op uitspraken van de onafhankelijke rechterlijke macht wanneer het referendum bij de rechter komt. Een aantal uitspraken over de ruime beoordelingsvrijheid van PS kan op geen enkele wijze onderbouwd worden. Ingegaan wordt op de te bouwen windturbines, die allesbepalend zouden zijn voor het behalen van de klimaatdoelstellingen en niet zouden kunnen wachten op de behandeling van een referendum. De betreffende windturbines zijn in meer dan 50 procent van de gevallen niet haalbaar vanwege het overvolle elektriciteitsnetwerk, op sommige locaties zijn ze tot 2030 niet haalbaar. Het elektriciteitsnetwerk wordt niet uitgebreid voordat de aanvragen van windturbines zijn ingediend. JA21 vindt het argument van spoedeisendheid nonsens. Het heeft ook niet te maken met het behalen van de klimaatdoelen. De uitbreiding van het arsenaal op hernieuwbare energie tot 2030 bestaat voor meer dan 90 procent uit zonne-energie. Het aandeel dat spoedeisend zou zijn, levert tot 2030 twee tot zes procent van de beoogde energie op. De HAC heeft zorgvuldig op onafhankelijke wijze onderbouwd dat er gelegenheidsargumenten zijn gebruikt en tikten de coalitie op de vingers die het argument van kosten

noemden.

Dhr. **Kanik** (D66) geeft aan dat zij het niet over de kosten hebben gehad. Dhr. **Van de Berg** (JA21) geeft aan dat de hoge kosten van een referendum tijdens de behandelingen in Provinciale Staten aan bod gekomen is en een rapport is opgesteld, waar D66 aan heeft meegewerkt. Mw. **De Vries** (PvdA) geeft aan dat de PvdA ook niks gezegd heeft over kosten. Dhr. **Klein** (JA21) gaat verder. De vraag is hoe zorgvuldig Provinciale Staten dit rapport gaat behandelen, die het handelen van de coalitie heeft bekritiseerd. Dit dossier draagt verder bij aan de vertrouwensbreuk tussen de inwoners en de staat. Het is aan de Statencommissie om te doen wat nodig is en om dat te herstellen. Een referendum moet geen politiek instrument zijn dat naar willekeur kan worden ingezet.

De visie van JA21 is gericht op de uitvoerbaarheid van het referendum en vindt dat er gehouden moet worden aan de eigen verordening. Zij gaan voor besluit C.

Dhr. **Van Tichelen** (PVV) vraagt zich af of inwoners te weinig afweten van het onderwerp van het referendum en of de politiek er meer vanaf weet. Geluid wordt inderdaad niet in meters gemeten, maar heeft ook te maken met de omvang van de windturbines. De PVV ziet aantoonbaar geen spoedeisend karakter dat een positief effect van het beleid laat zien. Kort samengevat gaat de PVV voor optie C. Als er geen meerderheid te halen is op optie C, gaat de PVV voor optie B.

Dhr. **Mangal** (DENK) ziet geen spoedeisende en dringende belangen die ten grondslag liggen om het referendum tegen te houden. De referendumcommissie komt tot dezelfde conclusie en nu probeert de coalitie argumenten te zoeken om het referendum alsnog tegen te houden. Dat het ingewikkeld is, is geen reden om de mening van de burger tegen te houden. Optie A is geen optie voor DENK. Optie B geeft aan dat wat de burger ook beslist, er niks mee wordt gedaan. Er moet gekozen worden voor optie C uit respect voor de burger en vanuit de plicht om naar de burger te luisteren. Vooral omdat er geen reden was om de mening van de burger tegen te houden.

Mw. **Alberts** (SP) stelt dat het besluit dat genomen is om geen referendum toe te staan, van de HAC kritiek heeft gekregen. De argumenten spoedeisendheid en hogere wetgeving werden niet valide geacht. Het is de vraag of het besluit werd ingegeven door de aversie van sommige partijen over het referendum in het algemeen of omdat er snelheid gemaakt moet worden in de energietransitie. De HAC zegt dat er een nieuw besluit moet komen, waarbij bepaalde argumenten niet meer gelden. De SP kiest ervoor om het referendum toe te staan. De wijziging van de omgevingsverordening is ingrijpend en terug te vinden in verkiezingsprogramma's van verschillende partijen. Daarmee kon niet worden voorspeld wat het als onderdeel zou zijn van een coalitieakkoord. Dit kan juist als argument te gebruiken, omdat de kiezer niet kan zien wat er gebeurt in een coalitieakkoord. Dat is een besluit dat er is uitgerold. Via een referendum kan de kiezer hier alsnog een mening over geven. De noodverordening is voor de tegenstanders een bevestiging dat ze door kunnen met wat ze wilden. De voorstanders vragen zich af of het niet later kon. De SP vraagt zich af of dat meegenomen moet worden in het besluit zoals de HAC heeft aangegeven. Organisatorisch kan het referendum tegelijk met de PS-verkiezingen gehouden worden, wat de opkomst bevordert. De SP kiest voor optie C.

Dhr. **Klein** (ChristenUnie) vraagt waarom de SP niet meegaat met optie D van de ChristenUnie. Mw. **Alberts** (SP) geeft aan dat het volgen van de normale gang van zaken daarvoor de reden is.

Statenlid **Kostiç** (PvdD) stelt dat de PvdD heeft ingezet op het kijken naar concrete effecten van windturbines om het aantal dierlijke slachtoffers te voorkomen in plaats van naar arbitraire regels over afstand en opstelling waarmee echt niemand mee beschermd wordt, zodat welzijn geborgd en ecologie beschermd kan

worden. De PvdD is de enige partij die al jaren pleit voor het in lijn brengen van het beleid met de wetenschap en het in samenhang bestrijden van de klimaat- en biodiversiteitscrisis. De discussie wordt zwart-wit gevoerd, waarbij windenergie wordt verkozen boven natuur of het natuurargument gebruikt wordt om niks te doen. Er liggen juist kansen voor ecologie en klimaat. Het is de vraag of het referendum doorgang kan vinden. Vrees is dat het referendum leidt tot vertraging. Hoewel de vertraging eigenlijk zit bij het vergunningsproces en het gebrek aan capaciteit. Lost die noodverordening die vanuit Europa komt dat niet gewoon op? Het kan gaan over het instrumentreferendum en de voor- en nadelen daarvan en over de kansen om het referendum beter in te vullen dan met een simpele ja of nee vraag. De kern zit in het voelbare wantrouwen en de tunnelvisie die aan beiden kanten ontstaat. De PvdD ziet graag een serieuze reflectie en een actieplan over hoe de provincie dit op alle vlakken beter gaat doen. Deze discussie vraagt om handelingsperspectief voor de toekomst. De enige nieuwe informatie is de noodverordening van de Europese Commissie. Dat leidt gehaast bij de discussie te zijn betrokken, waardoor de fractie dit niet goed heeft kunnen bekijken. Het roept veel vragen op. Dhr. **Van den Berg** (JA21) is het eens met dat het vrij complex is en pleit ervoor om de memo en de noodverordening goed te bespreken in de PS om er een goede mening over te kunnen vormen. Statenlid **Kostiç** (PvdD) beaamt dat. Het voorstel van de ChristenUnie gaat de goede kant op, maar is te voorbarig om deze noodverordening waar te weinig kennis over is te gebruiken om voor optie E te kiezen. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) beaamt dat de informatie erg laat kwam en vraagt welke informatie Statenlid **Kostiç** specifiek zou willen hebben en hoe dat georganiseerd kan worden. Zij noemt een aantal vragen over de inwerkingtreding, de gevolgen, de vragen die de Tweede Kamer over de verordening heeft gesteld. En wanneer burgers die veel initiatief tonen, maar nu aanlopen tegen de problemen rondom vergunningen, op de noodverordening kunnen terugvallen. Mw. **Kuiper** (CDA) hoort graag of het juridisch juist is dat de noodverordening impact heeft op dit bezwaarschrift en de uitkomst. Statenlid **Kostiç** (PvdD) geeft aan daar ook interesse in te hebben. De **voorzitter** geeft aan dat de bredere reflectie over het duurzaamheidsdebat buiten de orde van dit agendapunt valt. Statenlid **Zaal** (GL) vraagt voor welke optie de PvdD kiest. Statenlid **Kostiç** (PvdD) geeft aan dat de PvdD over een andere optie nadenkt. Er moet goed gekeken worden naar wat hieraan ten grondslag ligt, hoe de burgers meegekregen kunnen worden en het juridisch goed te borgen.

Dhr. **Van de Maas** (VVD) irriteert zich, namens de coalitie, aan de uitspraken van de PVV en de argumenten van JA21. Hij stelt voor naar de zaak te kijken. Het horen van insprekers was goed en nuttig. De VVD wil het niet hebben over de discussie van de 600 metergrens en de windmolens, maar over wat te doen met het bezwaarschrift. De VVD is tegen referenda, wat een zeer moeilijk instrument en niet goed werkbaar is. Er is een bias voor de stemmers, die vrijwel altijd tegen zijn. De vraagstelling is moeizaam en de interpretatie van een ja of nee ook. Daarom heeft de VVD tegen een referendumverordening gestemd. Er moet ook gekeken worden naar de rol van PS als gekozen volksvertegenwoordigers in het algemeen. De rol en het mandaat van politici is het afwegen om publieke en deelbelangen tegen elkaar af te wegen en op basis van de argumenten de beste beslissing te nemen. Dat gebeurt bij meerderheid van stemmen. Die bevoegdheid zit niet bij een adviescommissie, belangenbehartigers of lobbyisten. Tijdens de behandeling heeft PS in meerderheid een weloverwogen besluit genomen om het verzoek niet referendabel te maken, hoofdzakelijk gebaseerd, wat betreft de VVD, op de constatering dat er sprake was van een dringend provinciaal belang. De HAC komt nu met een beoordeling dat er eerst sprake was van een ruime discretionaire bevoegdheid voor PS om tot een belangenafweging te komen. Daarna beperkt de HAC die bevoegdheid in en gaat zij zelf over tot een belangenafweging, wat niet haar taak is. De VVD staat nog steeds achter de destijds gemaakte afwegingen, waarbij het gaat om het geven van zekerheid en om het zo snel mogelijk maken van vorderingen met de vergunningprocedure, zodat geleverd kan worden.

Dhr. **Klein** (ChristenUnie) vraagt hoe het oordeel van de HAC de ruime beslissingsbevoegdheid van PS inperkt.

Dhr. **Van de Maas** (VVD) noemt dat de HAC alleen feiten neemt en niet de omstandigheden en het eventuele gewenste te voeren beleid en hoe politici vinden dat Noord-Holland eruit moet zien. Het is geen juridische, maar een politieke afweging. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) zegt dat niet gesteld kan worden dat als de omgevingsverordening niet verandert, het onmogelijk is om de opgave te halen. Het gaat om het geven van goede argumenten. Dhr. **Van de Maas** (VVD) herhaalt dat PS belangenafweging maakt en niet de HAC. Als het wel een bestuurlijke juridische kwestie is, zou moet GS het juridisch toetsen en afhandelen. Dhr. **Dessing** (FvD) hoort dhr. Van de Maas zeggen dat hij het van belang vindt om als volksvertegenwoordigers een afweging te maken, zonder inbreng van de burgers via een referendum. Hij vraagt of de VVD de informatie uit een referendum dan geen aanvullende informatie vindt om een zorgvuldige afweging te kunnen maken en waar de VVD bang voor is. Dhr. **Van de Maas** (VVD) heeft al aangegeven waarom zij niet achter referenda staan en geeft aan dat er in het proces goed met de burgers is geparticipeerd en er een goed inzicht in hun meningen is. Met het referendum wordt niet de beoogde uitkomst opgehaald. Dhr. **Van de Maas** (VVD) geeft aan dat dat aan de kadering van de vraagstelling ligt.

Dhr. **Van de Maas** (VVD) stelt dat de VVD bij haar mening blijft en noemt de Europese noodverordening, indien die op 13 december van kracht wordt, een extra reden om dit onderwerp niet referendabel te vinden. De VVD kiest voor optie A. Dhr. **Mangal** (DENK) vraagt zich af of hij de argumentatie voor het provinciaal belang van destijds kan duiden en wil aangeven waarom dat wel geldig zou zijn. Dhr. **Van de Maas** (VVD) geeft aan dit al te hebben gezegd tijdens een PS-vergadering en staat daar nog steeds achter. Dhr. **Van den Berg** (JA21) geeft aan dat de 600 metergrens zo'n speerpunt van de VVD was en dat er geparticipeerd is, maar er nu gezegd wordt dat die afstand niet meer belangrijk is. Dhr. **Van de Maas** (VVD) stelt dat de VVD die afstandsgrens niet kwijt wilde, maar dat dat nu eenmaal is afgesproken in het coalitieakkoord.

Mw. **De Vries** (PvdA) stelt dat er door de bezwaarmakers geen nieuwe relevante inhoudelijke punten naar voren gebracht. Dat het halen van de klimaatdoelstellingen een dringend provinciaal belang is, mag als vaststaand worden aangenomen, mede gezien de intentie van de aanstaande noodverordening. Dit heeft een rechtstreekse werking en gaat boven de Nederlandse wetgeving, waarmee de uitzonderingsgrond uitvoering besluit EU uit de referendumverordening na vaststelling door de Europese Raad nu ook van toepassing zijn op het referendumverzoek. Mw. **Kuiper** (CDA) stelt dat in appreciatiebrief staat, dat een overstijging van het publiek belang een lichtere toets beoogt op de vogel- en habitatrichtlijn, die de realisatie van energietransitieprojecten zou kunnen versnellen. Hier is heel specifiek naar de vogel- en habitatrichtlijn verwezen. Waarom concludeert de PvdA dat de noodverordening integraal op alles van toepassing is. Mw. **De Vries** (PvdA) antwoordt dat de noodverordening aangeeft dat het van toepassing is op alle projecten, waarbij onder meer gekeken wordt naar de habitatrichtlijn. Mw. **De Vries** (PvdA) geeft aan de HAC verder niet te volgen. De Commissie stelt dat zij er niet van overtuigd is dat het onmogelijk is om zonder verwijzing van de omgevingsverordening de klimaatdoelen te halen, wat een te zwaar en te vergaand criterium is voor de vraag of de wijziging dringend dan wel spoedeisend is. De Staten kunnen het risico niet lopen dat de doelstellingen vanwege de provinciale bovenwettelijke normen niet worden behaald. De gedeputeerde heeft bij herhaling onderbouwd aangegeven dat dit risico reëel is. Dat is het criterium in deze discussie. De Commissie onderbouwt haar keuze voor het verdergaande criterium niet. Met de opmerking dat het ook met een bovenwettelijke afstandsnorm voor wind op land in Noord-Holland mogelijk zou zijn om windturbines te realiseren, gaat de Commissie ten onrechte voorbij aan het feit dat de wijziging in beleid voor maatwerk voor wind op land na veelvuldig onderzoek een verruiming van de mogelijkheden. Die verruiming is nodig om de klimaatdoelstellingen te behalen, wat des te meer geldt nu uit recentelijke provinciale rapporten blijkt dat Noord-Holland de doelstelling uit de RES niet haalt als zo doorgegaan wordt. De regering en de EU hebben de ambities inmiddels verhoogd. Gedeputeerde heeft in de Commissie RWK aangegeven dat de provincie qua tijdspad al in het rood zit en dat de tijd van goede gesprekken gepasseerd is. Deze stelling van de Commissie

kan geen onderbouwing vormen van haar conclusie. Statenlid **Kostiç** (PvdD) vraagt naar de analyse van de PvdA op de echte reden van het niet behalen van de doelstellingen. De PvdD geeft aan dat het niet halen van de doelen uit de RES een gegeven is. De oorzaak daarvoor is het feit dat de RES niet concreet gemaakt wordt. Bij de bespreking van een ander bezwaar gaat de HAC zonder onderbouwing op de stoel van de provincie zitten door te overwegen dat het voortschrijdend inzicht naar wind op zee wijst en dat de Staten niet gereageerd hebben op de mogelijkheid van wind op zee. Dat is geen argument voor de stelling dat er geen dringend belang is, want de Staten gaan niet over wind op zee. Het kabinet heeft herhaaldelijk gesteld dat naast wind op zee wind op land onontbeerlijk is. Ook wordt gesteld dat de Staten ook de wijziging van de omgevingsverordening kunnen doorvoeren en tegelijkertijd het referendum kunnen houden. Dat vindt de PvdA geen goed idee. De HAC gaat zonder motivering voorbij aan de gemotiveerde stelling van de Staten dat de dreiging van het referendum over het nieuwe wind op land beleid leidt tot vertraging in de realisatie van de RES. Er ontstaat een reëel gevaar dat de doelen niet gehaald worden. De Europese noodverordening weerspiegelt de urgentie van deze duurzame energie-opwek. De Commissie komt zelf ook tot de conclusie dat het referendum raadgevend is, maar dat een onzekere situatie ontstaat waarin de markt niet kan acteren. Meerdere partijen zijn gebonden aan de RES, wat een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de realisering ervan geeft. De Commissie lijkt te reageren op het argument van de Staten dat de omgevingsverordening 2022 niet kan wachten in verband met de omgevingswet. De fractie acht een dringend dan wel spoedeisend provinciaal belang aanwezig en wijst ook op de Europese noodverordening en kiest voor optie A. Dit kan en moet zorgvuldig onderbouwd worden. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) heeft op veel punten kritiek op de HAC gehoord en vraagt zich af wat de rol van een dergelijke Commissie voor de inwoners is. Mw. **De Vries** (PvdA) stelt gemotiveerd te hebben aangegeven waar de fractie het niet eens is met de HAC en reageert slechts op het advies.

Dhr. **Kanik** (D66) geeft aan dat in het advies wordt gesteld dat het niet aannemelijk is dat de RES doelstelling en de doelstellingen van het klimaatakkoord onmogelijk te behalen zijn als de strengere maatregelen blijven bestaan. De noodzaak om windparken te realiseren wordt wel aangegeven, maar niet duidelijk is of dat absoluut niet zou lukken zonder versoepeling van de normen. Aangegeven wordt dat PS de verdere referendumprocedure had kunnen laten doorgaan terwijl de verdere verordeningen in werking waren getreden. Volgens de Commissie is het niet mogelijk om de omgevingsverordeningen niet-referendabel te verklaren, omdat de onderbouwing voor spoedeisendheid en dringend provinciaal belang niet klopt. Om dat beter te laten onderzoeken heeft D66 technische vragen gesteld. Geantwoord is dat er sprake is van vertraging bij het invullen van de zoekgebieden als het referendumverzoek gehonoreerd wordt en de omgevingsverordening inwerking treedt. Vastgesteld is dat er vertraging ontstaat, waardoor de klimaatdoelen niet gehaald kunnen worden. .

Dhr. **Van den Berg** (JA21) vraagt om onderbouwing dat er nu al achtergelopen wordt op de RES-ambities. Dhr. **Kanik** (D66) stelt dat die onderbouwing staat in de beantwoording van de door D66 gestelde technische vragen. Er is ook een RES-monitor geweest in de afgelopen RWK, waar te zien is dat er veel in ambitie staat, maar niet in de pijplijn. Dhr. **Van den Berg** (JA21) ziet in de RES-monitor juist dat er sinds april vorig jaar een gigantische vooruitgang is geboekt met zonne- en windenergie. Neem dat ook mee wanneer gezegd wordt dat de spoedeisendheid niet van toepassing is. Dhr. **Kanik** (D66) is het er niet mee eens dat het goed gaat met de RES.

Dhr. **Van den Berg** (JA21) geeft aan dat 97 procent van alle RES-ambities voor Noord-Holland Zuid gehaald gaan worden. Drie procent dat geldt voor windenergie zal niet gehaald worden, wat vooral afhankelijk is van de netwerkproblematiek. Kan dan nog steeds worden gesteld dat men achterloopt? Dhr. **Kanik** (D66) gaat verder en geeft aan dat de bewering van de HAC, dat het niet aannemelijk is dat de RES doelstelling en de doelstellingen van het klimaatakkoord onmogelijk te behalen zijn als de strengere maatregelen blijven

bestaan, onjuist. Op papier staat dat de besluiten in werking kunnen treden wanneer er een referendum gehouden wordt, in de praktijk werkt dat niet, omdat er dan vanwege onzekerheid niet doorgedaan wordt met de procedure. Daarmee blijft het dringend en spoedeisend belang van de provincie overeind en heeft de HAC ongelijk. Er is momenteel een tweede grond om de omgevingsverordening als niet-referendabel te beschouwen, doordat nieuwe feiten betrokken mogen worden bij het besluit. In de memo over de noodverordening staat dat bouwprojecten ten behoeve hernieuwbare energie automatisch van overstijgend publiek belang worden geacht, waardoor er anderhalf jaar lang minder streng beoordeeld wordt op basis van de wet Natuurbescherming. Dit heeft een rechtstreekse werking en gaat boven de Nederlandse wetgeving. In dezelfde memo staat ook dat er geen referendum kan worden gehouden dat gaat over een besluit dat strekt tot uitvoering of besluiten van voorkeurrechterlijke organisaties zoals de noodverordening. De rechtstreekse werking betekent dat PS de uitzondering uitvoering besluit EU bij de heroverweging moet betrekken. De uitvoering van de RES valt onder deze noodverordening, waarin de versnelling van de energietransitie wordt aangemerkt als overstijgend publiek belang. Daarom moet artikel 5 lid 2 k van de referendumverordening ook van toepassing is. D66 stemt voor optie A, toegevoegd met de geschetste motivatie.

Dhr. **Van den Berg** (JA21) stelt dat de HAC maar ontbinden moet worden, omdat er weinig mee wordt gedaan. Hij vraagt of dhr. Kanik kan aangeven hoe de beginselen uit de wet Natuurbescherming verbonden kunnen worden aan een afstandsgrens tot woningen. Dhr. **Kanik** (D66) kan en wil deze technische vraag niet beantwoorden en geeft aan dat het niet eens zijn met de HAC niet betekent dat er ontbonden moet worden. Dhr. **Van den Berg** (JA21) geeft aan dat net een betoog gehouden is dat juist vanuit de beginselen uit de wet Natuurbescherming en de vergunningen er een relatie met de 600 metergrens is. Dhr. **Kanik** (D66) geeft aan dat er geen wet op de 600 meter is, maar dat het gaat om de omgevingsverordeningen waar volgens de notitie duidelijk effect van de nieuwe noodverordening van de EU op is. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) vraagt of niet gegaan moet worden voor een nieuw besluit met nieuwe argumenten in plaats van het besluit niet te herroepen. Dhr. **Kanik** (D66) overziet niet wat het juridisch betekent als er een optie D bij komt, maar optie A met toevoeging van de motivatie lijkt goed genoeg. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat er in optie A staat het besluit om geen referendum te houden niet te herroepen, maar denkt dat het goed is om met nieuwe argumenten een nieuw besluit te nemen. Dhr. **Van den Berg** (JA21) geeft aan dat het gaat om de vergunningverlening, wat los staat van de afstandsgrens. Als de oude omgevingsverordening wordt aangenomen, gaat het EU besluit boven de omgevingsverordening en moeten er enkel vergunningen worden afgegeven op basis van die 600 meter. Dhr. **Kanik** (D66) geeft aan te hebben geschetst dat er onzekerheden ontstaan als het referendum doorgaat en besloten wordt de 600 meter toch weer te handhaven.

Statenlid **Zaal** (GL) neemt het advies van de HAC niet over en wil niet verdergaan met de referendumprocedure. Te vaak wordt een plan gemaakt voor de aanpassing van de energieopwekking en het energieverbruik om dat plan niet uit te voeren. Als men te laat is met het nemen van maatregelen, zijn nog heftigere maatregelen nodig want ten koste gaat van flora en fauna van nu en de nieuwere generaties. GL deelt de zorg over de kloof tussen burgers en politiek. Gevreesd wordt voor het uitstellen van noodzakelijke besluiten, waardoor het probleem verergert en de politiek als onmachtig wordt beschouwd, wat bijdraagt aan de afstand tussen burger en politiek. Windmolens op land leveren wat GL betreft een duidelijke bijdrage aan de energietransitie, net als windmolens op zee. Omvangrijke energiebesparingen zouden nog beter helpen, zoals minder stoken, anders reizen en minder en anders consumeren. Daar is men niet zo goed in, dus stemt GL voor windmolens op land en op zee. GL is klaar met het uitstellen van pijnlijke ingrepen en maakt niemand wijs dat de transitie kan zonder hinder voor mens en natuur, zoals de bezwaarmakers willen. Statenlid Zaal sluit zich aan bij de woorden van de VVD over het mandaat en de opdracht van PS als gekozen volksvertegenwoordigers. Het gaat hier om het afwegen van belangen en dat is soms ingewikkeld. De HAC stelt dat er een beperkte beoordelingsvrijheid is als het gaat om een referendumverzoek, daar is GL het niet

mee eens. GL verwerpt de stelling dat de meerderheid in PS geen positieve houding zou hebben tegenover een referendumverzoek en neemt afstand van die opvatting. GL heeft voor de referendumverordening gekozen. De HAC stelt verder dat de vaststelling van de feiten dient te leiden tot de genomen beslissing. GL vindt dat een politieke beoordeling van de feiten mag tot een politieke beslissing leiden, maar geen natuurkundige wet is. Het recente akkoord over de aanstaande noodverordening onderstreept de noodzaak van het versnellen van de energietransitie. Daarbij komt dat de uitzonderingsgrond uit de referendumverordening van belang is, die bepaalt dat geen referendum kan worden gehouden over een besluit dat strekt tot uitvoering van verträgen of besluiten van voorkeurrechtelijke organisaties zoals de noodverordening. De keuze voor optie A is politiek. Er is haast bij de energietransitie, wat een spoedeisend en dringend belang is dat onderstreept wordt door de Europese noodverordening. De wens is om de transitiedoelstellingen ruim te behalen.

De **voorzitter** sluit de Eerste Termijn en bekijkt de agenda met de Commissieleden. Hij stelt vast dat er voor punt 7a geen uitgebreide behandeling nodig is volgens de Commissieleden. Hij stelt voor agenda-B over de steunbetuiging van de nieuwe Transgenderwet door te schuiven naar de volgende vergadering in januari. Met goedkeuring van de Christenunie wordt de Discussienota Warme Deken niet besproken. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) vraagt de Commissie om de nota te lezen en per mail te reageren.

Gedeputeerde **Stigter** geeft aan dat in de Staten is gesproken over de CO₂-impactanalyse en de voortgang van de RES, waar geconcludeerd werd dat het zorgwekkend is en zo snel te komen tot vaartmaken, gemeenten te helpen bij zo snel mogelijk realiseren van de RES-doelen en te komen tot vergunning en om onzekerheden bij gemeenten en initiatiefnemers weg te nemen. Geconstateerd wordt dat met de opties B en C de onzekerheden voor initiatiefnemers en gemeenten overeind blijven en de druk op uitstel groter wordt. Vandaag hoorde hij bij de inbreng van een aantal leden dat het meevalt met de uitvoering van de RES en dat er geen probleem was en om die reden rondom de vergunningverlening de initiatiefnemers nog wat kunnen wachten. Dat is niet in lijn met de eerdere bespreking. Als er nu initiatief genomen wordt voor een windproject, duurt het 2,5 jaar voordat de zekerheid is of het project tot uitvoering kan worden gebracht. Nu doorgaan met de mogelijk tot een referendum heeft als resultaat dat initiatiefnemers geen initiatief zullen nemen, omdat de onzekerheden overeind blijven. Dat heeft dus wel degelijk een effect op de bespreking van de doelbereiking van de RES en de CO₂-ambities.

Mw. **Kuiper** (CDA) vraagt waarom zij dan geen antwoord heeft gekregen op haar technische vraag hoeveel projecten er lopen, van initiatieffase tot het indienen van een omgevingsverordening. Klopt het dat er nog geen enkel project in een fase zit en dat vanaf nu alles nog in gang moet worden gezet.

Gedeputeerde **Stigter** weet dat er op basis van het RES-proces zo'n 42 mogelijke gebieden naar boven gekomen zijn waar sprake is van mogelijke wind om nader te verkennen. In veel van de zoekgebieden is wel wat gebeurt, maar is er veel onzekerheid. De zoekgebieden zijn in beeld, maar nog niet nader uitgewerkt op projectniveau. Het precieze antwoord over de 42 windmolens kan niet worden gegeven, maar alle 18 zoeklocaties met 42 mogelijke windmolens worden allemaal geraakt door de 600 metergrens, waarmee het behalen van de RES-doelstellingen onder druk staat, mede door het langdurige traject tot een onherroepelijke vergunning wat bijna onhaalbaar lijkt.

Statenlid **Kostiç** (PvdD) geeft aan dat niet het referendum, maar het huidige vergunningsproces en de capaciteit het probleem is. Wordt het probleem met de lange termijn niet opgelost met de noodverordening? Gedeputeerde **Stigter** vindt dat alles op alles gezet moet worden zodat projecten gerealiseerd te krijgen. Dat heeft te maken met capaciteit en onzekerheid rond de normering. Gedeputeerde **Stigter** heeft de noodzaak om te versnellen neergezet. Zoals het nu gezien wordt, kunnen alle nu in de RES bekende energieprojecten

voor 2030 worden aangesloten op het elektriciteitsnet. Wind in combinatie met zon en een hoog piekwattage kan juist een rol spelen bij balanceren van het net en daarmee een bijdrage leveren. Dhr. **Van den Berg** (JA21) vraagt of de gedeputeerde erkent dat er veel projecten zijn die pas tegen het einde van de periode gerealiseerd kunnen worden, die nu niet relevant zijn ten opzichte van de termijnen van het referendum. Uit ervaring is gebleken dat windprojecten een langere doorlooptijd hebben. Om in 2030 de windturbines operationeel te hebben, moeten in 2025 de vergunningen rond zijn en in 2023 moet het beleid zijn verankerd in het omgevingsbeleid. Het behalen daarvan staat onder druk.

Dhr. **Van Dijk** geeft aan dat uit de noodverordening blijkt dat er hogere overheden zijn die dringendheid en noodzakelijkheid om alle beperkingen zo veel mogelijk te beperken om zo snel mogelijk alternatieve energie op te wekken. Gekeken naar de 600 metergrens, betekent dat dat veel windmolens die bekeken zijn niet geplaatst kunnen worden. Daarom is die 600 metergrens zo belangrijk en te zien in relatie tot de noodverordening. De noodverordening gaat niet langs het Europees Parlement. Er is informeel goedgekeurd en er kan niet meer worden gewijzigd, wat bekend op 13 december dat een akkoord voldoende is, met publicatie daarvan treedt het meteen in werking. Een beslistermijn voor het beslissen op bezwaar is 19 december, wat tijdsdruk oplevert.

Het advies van de HAC wordt geraakt door de noodverordening. Aangegeven is dat er geen advies van de HAC wordt gevraagd. Daar is geen tijd voor en ten tijde van de beoordeling van de HAC bestond de noodverordening niet. Alle feiten en omstandigheden die zich aandienen tussen het moment waarop de HAC haar uitspraken heeft gedaan en beslist is op bezwaar, moeten worden meegenomen. Op basis daarvan wordt tot een nieuw besluit gekomen. Er moet dus een uitspraak gedaan worden over de beslissing op bezwaar, rekening houdend met al die feiten en omstandigheden die zich in de tussentijd hebben voorgedaan. Qua duidelijkheid is het niet betrouwbaar om eerst akkoord te gaan met het referendum, maar door de noodverordening een nieuw besluit te maken door niet akkoord te gaan met het referendum. Dat wordt gedaan in de tussenliggende periode. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat het niet gaat om het nieuwe besluit, maar de fractie kan niet meegaan in de verklaring dat het besluit ongegrond is. Dhr. **Van Dijk** geeft aan dat het juridisch qua tijdsperiode helemaal juist om in de tussenliggende tijd het als nieuw feit mee te nemen en vervolgens tot een besluit te komen, waardoor het besluit wordt onderbouwd. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) vraagt of het een optie is om niets uit te spreken over de gegrondheid van het bezwaar, maar te zeggen dat besloten wordt het besluit niet wordt herzien. Dhr. **Van Dijk** stelt dat er uitspraak moet worden gedaan op de beslissing van het bezwaar. Hij stelt ook dat er geen twijfel is over de kwaliteit van de Hoor- en Adviescommissie. Het advies van de HAC wordt vaak, maar niet noodzakelijkerwijs altijd, gevolgd.

Dhr. **Van Dijk** geeft aan dat in de redactie van de bepaling van de referendumverordening is opgenomen dat er bij spoedeisendheid sprake is van een open norm die verder gedefinieerd moet worden. De HAC en sprekers van vandaag hebben een duiding gegeven aan wat zij daaronder verstaan. Hij geeft aan dat als hieruit blijkt dat er behoefte is aan meer duidelijkheid over de duiding, dan lijkt dat een punt om te evalueren om dit soort discussie naar de toekomst toe te voorkomen en om naar de buitenwereld aan te geven wanneer er wel of niet een referendum kan worden aangevraagd. Gekeken naar de snelheid van het referendum en de geldende termijnen is het feitelijk onmogelijk om een referendum met de Provinciale Staten-verkiezingen te houden. Het Europees Parlement wordt gepasseerd met een noodverordening, die direct in werking treedt. Geïnterpreteerd kan worden dat de noodverordening op zelf extra gewicht geeft aan de spoedeisendheid van de uitzondering gegrond op een EU-verdrag.

In de voordracht is een samenvatting van het HAC advies gegeven, maar die is niet helemaal hetzelfde, dus dat moet goed bekeken worden voordat de definitieve voordracht wordt opgesteld. Dit zal goed worden uitgezocht.

Statenlid **Kostiç** (PvdD) vraagt of de HAC niet alsnog gevraagd kan worden hierop te reflecteren alvorens er een besluit genomen wordt. Dhr. **Van Dijk** geeft aan dat dat qua tijd niet gaat lukken en zal er met het vernieuwde advies van de HAC dezelfde discussie ontstaan over of het zwaarwegend genoeg is of niet om het advies mee te laten wegen. Nieuwe feiten die tot 19 december moeten nog worden meegewogen in de beslissing. PS moet zich opmaken om tot de 19^e te komen tot een gedragen besluit.

Tweede Termijn

Dhr. **Mangal** (DENK) hoort de coalitie de democratiseringsinstrumenten voor burgers bagatelliseren. Geïmpliceerd wordt dat investeringsgeld boven de democratie van burgers gaat. De PvdA zaagt zelfs aan de poten van de HAC, die burgers juist moet helpen wanneer PS een beslissing neemt waar zij het niet mee eens zijn. De coalitie probeert een ongegronde argumentatie van destijds alsnog geldig te maken door een nog toekomstige EU-noodverordening aan te houden die ten tijde van de beslissing om het referendum af te schieten nog iets eens speelde. DENK vraagt zich af of de noodverordening het democratische instrument doorkruist en op welke manier.

Mw. **De Vries** heeft zorgvuldig over haar betoog nagedacht om te komen tot een conclusie dat het advies van de HAC niet klakkeloos hoeft worden overgenomen. DENK is voor een energietransitie, er zijn twijfels of die gehaald gaan worden. Hoeveel democratie mag het kosten om doelen te realiseren waarvan de coalitie zich afvraagt of die behaald kunnen worden.

Dhr. **Van Tichelen** (PVV) neemt zijn opmerking aan de VVD terug en stelt vast dat het vermogen tot logisch redeneren niet gelijkmatig over de mensheid is verdeeld. De discussie over de 600 metergrens is niet de juiste discussie. Er kan beter een norm vastgesteld worden van x keer de tiphoogte van een windturbine, waardoor de connectie van de omvang van de turbine en de gevolgen voor de omgeving gemaakt wordt.

Dhr. **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat zijn partij zich kan vinden in een besluit waarin staat om het onderwerp niet referendumteel te achten, maar niet in een besluit waarin staat dat het bezwaarschrift ongegrond is. De puzzel is om de voordracht zo te formuleren dat beide dingen daarin staan.

Dhr. **Kanik** (D66) noemt het een ingewikkelde semantische discussie. Hij stelt dat als gezegd wordt dat het EU-recht voorgaat op het referendumverzoek, dan is het toch ongegrond? Dhr. **Klein** (ChristenUnie) vindt dat in de voordracht recht moet worden gedaan aan het feit dat ten tijde van het eerste besluit van PS er informatie ontbrak die er nu wel is. Dat betekent volgens hem dat op het moment dat PS het besluit nam en op basis van de argumentatie het bezwaar gehonoreerd had moeten worden.

Mw. **Kuiper** (CDA) blijft worstelen of de noodverordening zo direct betrekking heeft op de inhoud van het referendumverzoek. Het is jammer dat er niet een zorgvuldig proces is en een advies van de HAC over deze nieuwe situatie ontbreekt.

De **voorzitter** geeft aan dat bijna alle partijen een mening hebben gegeven en dat optie A de meerderheid van de Staten heeft en bij een gewogen peiling er voor optie A zou gaan. Dhr. **Van Dijk** geeft aan dat er nu een voordracht worden gemaakt, die zal worden voorgelegd bij de eerstvolgende Statenvergadering. Hij benadrukt dat de noodverordening niet maakt om al dan niet voor een referendum te kunnen stemmen, maar de spoedeisendheid en de versnelling die gemaakt moet worden aangeeft. Dhr. Klein wil alsnog aangeven dat het besluit in de eerdere Statenvergadering genomen is niet juist zou zijn, wat haaks zou staan op het toentertijd door PS genomen besluit. Hij vermoedt dat dhr. Klein gaat nadenken over een juridisch amendement wat dat zou kunnen aanpassen, want er komt een voordracht voor optie A. Dhr. **Van Dijk** vraagt

de Statenleden om de insprekers met respect te behandelen, zodat zij durven en komen inspreken. Dhr. **Klein** (ChristenUnie) vraagt of het een optie is om het in twee besluiten op te knippen. Dhr **Van Dijk** geeft aan de overweging mee te nemen, maar zal komen tot een voor iedereen zo transparant mogelijk vorm van besluitvorming. Dhr. **Mangal** (DENK) geeft aan dat ervan uit gegaan wordt dat een referendum een negatieve werking op het vinden van alternatieve energie en vraagt op verduidelijking van die uitspraak. De **voorzitter** geeft aan dat er gekozen is voor optie A die verder uitgewerkt gaat worden en wijst op de mogelijkheid om daarop amendementen en moties in te dienen. Daarmee sluit de **voorzitter** dit agendapunt.